

ANÀLISI DELS ESPAIS DE PRESENTACIÓ ARQUEOLÒGICS DE L'EDAT DELS METALLS

Doctorada: Clara Masriera i Esquerra

Director: Joan Santacana i Mestre

Universitat de Barcelona
Facultat de Formació del professorat
Departament de Didàctica de les Ciències Socials

TESI DOCTORAL

ANÀLISI DELS ESPAIS DE PRESENTACIÓ ARQUEOLÒGICS DE L'EDAT DELS METALLS

Programa de Doctorat: Didàctica de les Ciències Socials i Patrimoni.
Bienni 2003-2005

Clara Masriera i Esquerra

Director: **Dr. Joan Santacana i Mestre**

Barcelona, 2007

A l'Àvia Rita
Per en Ferran

AGRAÏMENTS:

Tinc una llarga llista d'agraïments i, de ben segur, que em deixaré molta gent, però sentiu-vos benvinguts a la llista perquè segur que també us dec un gràcies.

A tu, Ferran, ja ho saps, per tot!

Al DURSI (Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació) per la beca FI i les diferents BE que m'han permès ampliar l'estudi i fer-lo enriquidor per les experiències que he après.

Al Dr. Joan Santacana (no tinc paraules, per moltes coses, per ser-hi principalment, pel bon humor, la saviesa i l'entusiasme)

En en Pep Illa, per guiar-me des del principi per aquests camins i fer-me conèixer aquest món.

A la Dra. Paloma Gonzalez i al Dr. Antoni Bardavio pel suport.

Als investigadors/es del Taller de Projectes, els que hi són (David, Laia, Carol, Queralt i Xavi) i també a l'Ester Prat, la Neus Sallés, l'Andreu Besolí, la Júlia Castell, la Núria Serrat i la Carme Belarte que hi han esmerçat un munt d'hores.

A la Magalí Lladó i la Bruna Fañé pel seu treball i suport.

A la Dra. Montserrat Sebastià i l'Eva Delgado de l'equip Arsmagna.

A la Yolanda Insa per la seva amistat.

A tot el grup de recerca DIDPATRI, alguns dels quals ja els he citat, i també en el Dr. Francesc Xavier Hernández, pel seu entusiasme i recolzament.

Al Departament de Didàctica de les Ciències Socials per haver-me acollit tan bé durant aquests quatre anys, el Dr. Cristòfol Trepal, Dr. Joaquim Prats, Pepe Palos, Dra. Maite Arqué, Dra. Gemma Tribó, Dra. Mercè Simon, Dra. Maria Lluïsa Gutiérrez, Dra. Anna Bastida, Carmen Sierra, Magda Fernández, Dra. Mercè Tatjer i Susana Martínez.

Als companys/es de doctorat, ànims! Que això algun dia s'acaba!

Als meus pares per haver sembrat el camp, al meu germà Bernat, a la Mentxu i al meu nebot Arnau - que traspua alegria amb el seu somriure-, a l'àvia per haver tingut aquest caràcter tan potent, ple d'amor i optimisme, als tiets, tietes, cosins i cosines –m'encanta formar part d'una família tan extensa!- i també a la família Urgell, pel suport.

Als Amics/gues per passar-nos-ho pipa!

A l'Helena Reverter i Mar Villalbí (Moleta del Remei), Carme Baqué i Aurora Martín (Ullastret), Marta Argelagués (Turó de ca n'Olivé), Jordi Morer (Calafell) Antoni Laporte i Artimetria, S.L., Dr. Mikel Asensio de la Universidad Autónoma de Madrid, el Museu d'Arqueologia de Catalunya (Anna Garrido), a la Dr. Stephanie Moser (University of Southampton, Regne Unit) pel seu bon caràcter i suport, al Sr. John Jameson jr., per l'acolliment en un país nou per mi, al Sr. John E. Ehrenhard i al Dr. George S. Smith del National Park Service del southeast archaeological center a Florida,.

Al Dr. Marley Brown i la Sra. Meredith M. Poole del Colonial Williamsburg Foundation. A la Tabitha C. Joyner, Ana Cabezas i la Dra. Bonnie E. McEwan, directora d'arqueologia a la Mission San Luis (Florida). A la Sra. Della A. Scott-Ireton arqueòloga subaquàtica de l'Estat de Florida. A la Sra. Christina Rieth de l'State Museum of New York i el professor Sean Rafferty de la State University at Albany. A la Roser Saurí per acollir-me a Boston a la seva caseta típica americana i a la Raki Danés amb qui va néixer una amistat enmig del barry de Harlem de la city de Nova York. A la Sra. Mette Nicolajsen del centre d'arqueologia experimental de Lejre (Dinamarca). A la Roksana Chowianec de l'Institut d'arqueologia de Varsòvia i organitzadora dels festivals històrics de Biskupin. A Josiane David de l'Archéodrome, que vaig poder entrevistar dos mesos abans de tancar definitivament el centre. A l'amabilitat del Sr. Dieter Todtenhaupt del centre de Düppel a Berlín i als seus acompanyants que ens van rebre tan bé. Al Dr. Neil Silberman, director de l'Ename Center, per compartir una hora de discussió. Al Dr. Gunter Schöbel i Peter Walter del jaciment d'Unteruhldingen i la Sra. Ilaria Pulini del Museo Civico Archeologico Etnologico directora del Parco archeologico della Terra-mara di Montale.

SUMARI

Introducció	13
Problemàtica i justificació de la recerca	17
Els objectius de la recerca	26
Estructura de la tesi	28

CAPÍTOL I: LA PROTOHISTÒRIA EUROPEA. EL MARC DE REFERÈNCIA.

1. La Protohistòria. Definició i Antecedents	34
2. El territori europeu. Consideracions sobre el marc geogràfic	41
3. El Marc cultural de la Protohistòria	44
3.1. Les societats principesques (Edat del Bronze Antic i Mig) (1800 – 1300/1200 aC)	44

3.2. Les societats convulses (Homer) (1200 – S. VI aC) : Bronze final i Edat del Ferro	65
3.3. Les societats en contacte.....	73
3.3.1. Entre la llegenda i la història: Tartessos.....	73
3.3.2. La formació dels pobles ibèrics de la costa catalana.....	80
3.3.2.1. La Ciutadella ibèrica de Calafell com a model de societat preromana.....	95
3.3.2.1.1. El període ibèric al Baix Penedès. Aproximació a la formació de la cultura.....	95
3.3.2.1.2. Vers les estructures de caire estatal: els assentaments.....	98
3.3.2.1.3. L'ocupació del territori: els nuclis camperols i la fortificació de la Ciutadella de Calafell.....	102
3.3.2.1.4. El microespai: cases i estances.....	105
3.3.2.1.5. El cicle de l'any agrícola ibèric.....	110
3.3.2.1.6. Indumentària i prestigi.....	113
3.3.2.1.7. Alimentació i cuina.....	116
3.3.2.1.8. El món del Més enllà: la religió ibèrica a Calafell.....	120
3.3.3. Conclusions al capítol.....	127

CAPÍTOL II: EL PERIODE I ELS SEUS ELEMENTS MUSEOGRAFICS

1.- Estat de la qüestió: criteris de selecció dels jaciments arqueològics.....	130
1.1.- Els jaciments arqueològics de la protohistòria europea se gons els manuals de referència.....	132
1.2.- Els jaciments museïtzats segons les guies de viatge.....	138
1.3.- Els museïtzats a la xaxa.....	144

2.- Breu descripció de l'evolució històrica de les museïtzacions europees.....	156
2.1.- L'època dels trasllats: els models escandinaus	159
2.2.- L'època de les restauracions: Violet le Duc i Ruskin.....	165
2.2.1.- Augustus Pugin i Eugène Violet-le-Duc.....	168
2.2.2.- John Ruskin.....	171
2.3.- L'època de les consolidacions:	
les cartes d'Atenes, Roma, Venècia, etc.....	174
2.3.1.- La Carta d'Atenes.....	174
2.3.2.- La Carta de Venècia	175
2.3.3.- Carta del Restauro de Roma (1972).....	176
2.3.4.- Carta de la Restauració de 1987.....	177
2.4.- Els conceptes de reconstrucció i restitució:	
La interpretació arquitectònica a tamany real.....	180
2.5.- Les rèpliques en arqueologia: models virtuals i físics.....	184
2.5.1.- Models de rèplica física	184
2.5.2.- Models de rèplica virtuals.....	188
3.- El tractament museogràfic de restitució i rèplica: museografia didàctica...	190
3.1.- Història de les restitucions / rèpliques.	
On comença a experimentar-se?.....	190
3.2.- Funcions turístiques, didàctiques i d'experimentació.....	202
4.- Els principals sites: anàlisi morfològic.....	209
4.1.- Jaciments ordenats per ordre alfabètic.....	212
5.- Conclusions generals sobre els models de museïtzació.....	286

CAPÍTOL III: LES HIPÒTESIS DE TREBALL

Hipòtesi principal.....	290
-------------------------	-----

CAPÍTOL IV: METODOLOGIA D'ANÀLISI

1.- Antecedents i presentació de la recerca.....	292
2.- Justificació i interès de l'estudi	293
3.- Objecte d'estudi.....	295
3.1.- Recull dels jaciments protohistòrics de la protohistòria Europea..	296
3.2.- Anàlisi comparativa de cas: jaciments ibèrics consolidats versus jaciment ibèric reconstruït	301
3.2.1- Estudi Quantitatiu.....	302
3.2.2.- Estudi Qualitatiu.....	303
4.- Problemàtiques de la recerca a tenir presents.....	304
5.- La recerca empírica	305
5.1.- Tècniques qualitatives.....	306
5.1.1.- Objectius de l'anàlisi qualitativa.....	306
5.1.2.- Perfil dels entrevistats.....	308
5.1.3.- Tipologia de les entrevistes.....	309
5.1.3.1.- Entrevista exploratòria.....	311
5.1.3.2.- Entrevista en profunditat	313
5.1.4.- Observació participant.....	315
5.2.- Tècniques quantitatives.....	318

CAPÍTOL V: ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

1.- Introducció.....	322
2.- Primera part: Estudi qualitatiu.....	323
2.1.- Anàlisi del contingut de l'estudi qualitatiu.....	323
2.1.1.- Sobre la gestió i sistemes de finançament i sostenibilitat dels equipaments.....	323
2.1.2.- Sobre la dinàmica de públics i tipus de visita.....	330
2.1.3.- Sobre el concepte de intervenció patrimonial volumètrica en arqueologia.....	338
2.2.- Conclusions generals de les entrevistes verificades per l'observació participant.....	341
3.- Segona part: Estudi quantitatiu.....	348
3.1.- Introducció.....	348
3.2.- Enquestes.....	349
3.2.1.- Descripció dels resultats de les enquestes.....	349
3.2.1.1.- Enquesta A (entrada).....	350
3.2.1.1.1.- Bloc 1	350
3.2.1.1.2.- Conclusions més rellevants del bloc 1.....	355
3.2.1.1.3.- Bloc 2.....	356
3.2.1.1.4.- Conclusions al bloc 2.....	364
3.2.1.1.5.- Bloc 3.....	364
3.2.1.1.6.- Conclusions al bloc 3.....	374
3.2.1.2.- Enquesta B (sortida).....	374
3.2.1.2.1.- Bloc 1.....	375
3.2.1.2.2.- Conclusions al bloc 1.....	384
3.2.1.2.3.- Bloc 2	385
3.2.1.2.4.- Conclusions al bloc 2.....	394
3.2.1.2.5.- Bloc 3.....	394

3.3.- Anàlisi comparada: Jaciments Consolidats	
versus Jaciments Reconstruïts a mida real.....	401
3.3.1.- Enquesta d'entrada comparada.....	402
3.3.1.1.- Perfil dels visitants.....	402
3.3.1.2.- Coneixement i comunicació	
de l'assentament.....	407
3.3.1.3.- Coneixements previs sobre la cultura ibèrica.....	408
3.3.2.- Enquesta de sortida comparada.....	417
3.3.2.1.- Nivells de satisfacció.....	417
3.3.2.2.- Coneixements adquirits sobre	
la cultura ibèrica.....	422
3.4.- Conclusions generals de l'estudi quantitatiu.....	431

CAPÍTOL VI: CONCLUSIONS GENERALS DE LA RECERCA

1.- Les reconstruccions, entre la desconfiança i el descrèdit.....	437
2.- Les respostes a les hipòtesis.....	438
3.- Els dubtes sobre l'arqueologia experimental.....	441
4.- Cinc jaciments sota la lupa.....	442
5.- Jaciments i públic: evidència o sorpresa.....	446
 BIBLIOGRAFIA.....	 450